

Goed voor de sterken, sterk voor de zwakken: nieuwe ‘Competenties in het Nederlands’ in Vlaanderen

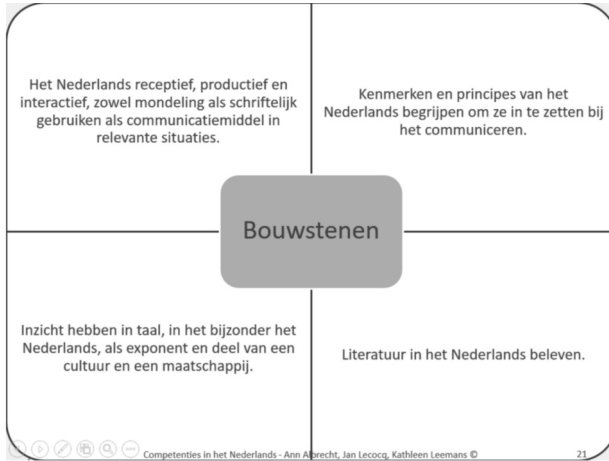
1. Inleiding

Het Vlaamse onderwijs ambieert dat jongeren in het secundair beroepsonderwijs competenties ontwikkelen die bijdragen tot hun persoonlijke ontwikkeling en die hen toelaten om autonoom en interactief in de samenleving te functioneren. De ‘Competenties in het Nederlands’ werden ambitieus geformuleerd.

2. Wat verandert er?

De structurele verandering in de B-stroom secundair beroepsonderwijs (leerlingen van 12 tot en met 14 jaar) krijgt zijn impuls door een veranderde status van de nieuwe eindtermen. Tot nu toe werden voor de B-stroom ‘ontwikkelingsdoelen’ geformuleerd die de leerlingen ‘nastreefden’. Vanaf september 2019 gelden er ‘eindtermen’, met een resultaatsverplichting in plaats van de vroegere inspanningsverplichting. De lat ligt dus hoger.

Er is bovendien een verschuiving in de inhoud. De in te brengen kennis in de opbouw van de ‘Competenties in het Nederlands’ is expliciet afgebakend. De nieuwe eindtermen – en bij uitbreiding het volledige curriculum ‘Competenties in het Nederlands’ – worden opgebouwd volgens 4 bouwstenen:

Figuur 1 – De 4 bouwstenen voor de sleutelcompetentie ‘Competenties in het Nederlands’ in Vlaanderen.

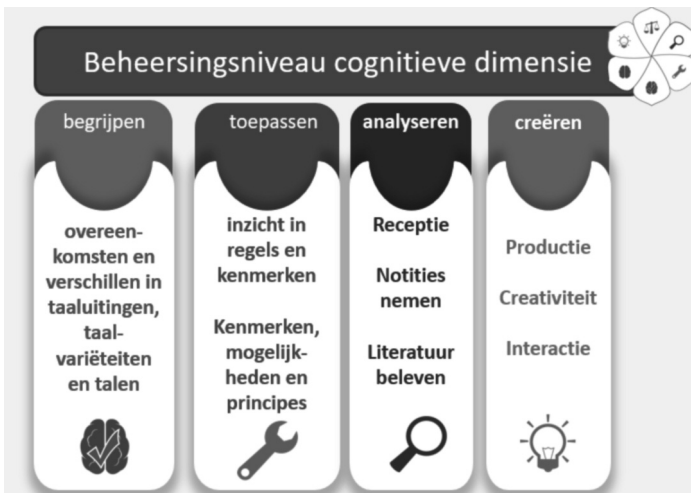
De eerste bouwsteen, ‘Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties’, ligt volledig in het verlengde van de vaardigheden zoals die vroeger werden beschreven in de leerplannen. Hier en daar zijn enkele accenten verlegd. Het vaardigheidsonderwijs wordt niet langer onderverdeeld volgens de 4 vaardigheden, maar in 3 grote domeinen: ‘receptie’, ‘productie’ en ‘interactie’. Die onderverdeling sluit aan bij de veranderende maatschappij waarin hybride tekstvormen aan terrein winnen. Op sociale media sturen we boodschappen uit (productie), waarbij de grenzen tussen geschreven en gesproken teksten vervagen. Een ordening in termen van ‘productie’ is dus logischer, waarbij we ons product aanpassen naargelang de context. Die context bepaalt uiteindelijk de keuze voor hetzij een mondelinge, hetzij een schriftelijke tekst. De expliciete nadruk op interactie, waarin receptie en productie met elkaar verbonden zijn, sluit naadloos aan bij de functionele taalvaardigheid die nodig is om als burger in de maatschappij te functioneren.

Net als vroeger – en misschien zelfs sterker – wint communicatie aan belang. De tweede bouwsteen ‘Kenmerken en principes van het Nederlands begrijpen om ze in te zetten bij het communiceren’ ondersteunt de communicatieve handelingen. De leerlingen bouwen met behulp van feitenkennis, conceptuele, procedurele en metacognitieve kennis hun competenties op om sterk(er) te communiceren in het Nederlands.

Een derde bouwsteen ‘Inzicht hebben in taal, in het bijzonder het Nederlands, als exponent en deel van een cultuur en een maatschappij’ is een hedendaagse vertaling van wat in de vroegere eindtermen als ‘interculturele gerichtheid’ werd omschreven. De leerlingen begrijpen dat er verschillen en gelijkenissen zijn tussen talen, taalvariëteiten en taaluitingen. Die verschillen en gelijkenissen zijn bijzonder relevant in een fluïde maatschappij, waarin taal uiterst veranderlijk is en gevoelig aan (sub)culturen.

Tot slot krijgt ‘literatuur’ een expliciete plaats in de nieuwe eindtermen secundair onderwijs Nederlands, vanaf de eerste graad (vanaf de leeftijd van 12 jaar). Vroeger lazen de leerlingen ‘fictionele teksten’ onder de noemer ‘leesvaardigheid’. Vandaag is de benadering van fictie breder, zoals blijkt uit de vierde en laatste bouwsteen ‘Literatuur in het Nederlands beleven’. De leerlingen verwoorden hun gedachten en gevoelens bij gelezen teksten met een fictionele inslag. Die invalshoek is nieuw, zeker in de eerste graad B-stroom.

Naast een inhoudelijke verschuiving is er ook een verschuiving in de beheersingsniveaus. Vroeger werden vier beheersingsniveaus onderscheiden in de eindtermen en ontwikkelingsdoelen Nederlands (‘kopiërend niveau’, ‘beschrijvend niveau’, ‘structurerend niveau’ en ‘beoordelend niveau’). Vandaag wordt over alle sleutelcompetenties heen gewerkt met de internationaal erkende taxonomie van Bloom. De eindtermen worden taxonomisch ingedeeld zoals in Figuur 2.

Figuur 2 – De overkoepelende thema’s uit de eindtermen geordend volgens de taxonomie van Bloom.

De beheersingsniveaus (‘begrijpen’, ‘toepassen’, ‘analyseren’ en ‘creëren’) en de indeling in vier soorten kennis (‘feitenkennis’, ‘conceptuele kennis’, ‘procedurele kennis’ en

‘metacognitieve kennis’), bepalen samen *wat* de leerlingen leren en *hoe* ze de competenties moeten beheersen.

3. Goed voor de sterken, sterk voor de zwakken

In de vernieuwde eerste graad van het secundair onderwijs staan drie sleutelwoorden centraal:

1. versterken;
2. verdiepen;
3. verkennen.

De algemene vorming wordt vanaf september 2019 versterkt door enerzijds een ambitieuzere formulering van de eindtermen en anderzijds een toegevoegde set van eindtermen basisgeletterdheid die elke leerling móet bereiken om autonoom te kunnen deelnemen aan de samenleving.

De basisgeletterdheid is voor ‘Competenties in het Nederlands’ helemaal toegespitst op de eerste bouwsteen: ‘Het Nederlands receptief, productief en interactief, zowel mondeling als schriftelijk gebruiken als communicatiemiddel in relevante situaties’. De eindtermen basisgeletterdheid sturen aan op een doelgerichte communicatie, zowel mondeling als schriftelijk en zowel receptief, productief als interactief. ‘Doelgericht’ betekent dat de verwerking van de tekst (receptief) en de kwaliteit van de tekst (productief en interactief) getoetst worden aan de mate waarin het doel vlot, succesvol en gepast is bereikt.

Het niveau van de teksten wordt bepaald door de tekstkenmerken in de afbakening. Bij ‘receptie’ gaat het om vijf tekstsoorten: ‘informatieve teksten’, ‘persuasieve teksten’, ‘opiniërende teksten’, ‘prescriptieve teksten’ en ‘narratieve teksten’. Merk op dat de tekst kenmerken kan vertonen van verschillende tekstsoorten. Het prioritaire doel dat de zender voor ogen heeft, bepaalt welke tekstsoort het meest dominant is. Hoewel de tekstkenmerken bepalend zijn voor de moeilijkheidsgraad van de tekst, speelt de voorkennis van de leerling ook een doorslaggevende rol. Teksten met een voor de leerling vertrouwde context zijn én meer uitnodigend én haalbaarder. Op dat vlak is niet alleen het maatschappelijke nut van teksten, maar ook de zelfontplooiing van de leerling richtinggevend voor een gepaste tekstkeuze. Bij ‘productie’ en ‘interactie’ gaat het om drie tekstsoorten. Leerlingen moeten in staat zijn om ‘informatieve teksten’, ‘opiniërende teksten’ en ‘prescriptieve teksten’ te produceren, zowel mondeling als schriftelijk, en in interactie met anderen.

De nieuwe eindtermen kregen, naast de set van eindtermen basisgeletterdheid, ook een set van uitbreidingsdoelen toegevoegd, om het leren te verdiepen. Die zijn voor de

B-stroom identiek aan de eindtermen in de A-stroom. In de uitbreidingsdoelen zijn de tekstkenmerken complexer en is de kennis uitgebreider. Hoewel de uitbreidingsdoelen voor de B-stroom dus dezelfde zijn als de set eindtermen voor de A-stroom, worden ze uiteraard gerealiseerd in de ‘context’ van de B-stroom. De leraren kunnen de leerlingen feedback geven bij de realisatie van de uitbreidingsdoelen. Leerlingen die slagen voor de uitbreidingsdoelen en voor de differentiële doelen bij andere sleutelcompetenties kunnen in de tweede graad doorstromen naar richtingen met dubbele finaliteit en doorstroomfinaliteit. Hun keuze blijft dus niet beperkt tot de richtingen met arbeidsmarktgerichte finaliteit.

Door de differentiatiemogelijkheden in de eerste graad krijgen de leerlingen de kans om meerdere opties te verkennen.

4. Slot

De ambitieus geformuleerde eindtermen in Vlaanderen dagen vanaf september 2019 de leerlingen uit om zich te ontplooiën. Dat moet gebeuren in een veilige en krachtige leer- en leefomgeving, onder begeleiding van de leerkrachten en bij uitbreiding van het hele schoolteam.

Via de workshop krijg je inzicht in de veranderingen op de klasvloer. Tijdens de sessie gaan we met praktijkgerichte oefeningen voor het secundair beroepsonderwijs aan de slag, om de nieuwe eindtermen effectief te leren kennen.

Referenties

- Branden, K. Van den (2015). *Onderwijs voor de 21^e eeuw*. Leuven: Acco.
- Vanhooren, S., C. Pereira & M. Bolhuis (2017). *Iedereen taalcompetent. Visie op de rol, de positie en de inhoud van het onderwijs Nederlands in de 21ste eeuw*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming (2019). ‘Modernisering secundair onderwijs’. Online raadpleegbaar op: <https://onderwijs.vlaanderen.be/modernisering-secundair>.
- Vlaamse Overheid (2019). ‘Onderwijsdoelen’. Online raadpleegbaar op: <https://www.onderwijsdoelen.be>.